

POLITIČKO-SOCIJALNA SATIRA PETRA KOČIĆA

*Prof. dr. Almedina Čengić, redovni profesor
Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet*

Apstrakt: *Radikalne promjene u političkom životu Bosne i Hercegovine krajem 19. i početkom 20. stoljeća, uzrokovane turbulencijama evropskog društvenog bića, neposredno su inducirale tematska opredjeljenja tadašnjih avangardnih pisaca. Književnost je svojom obuhvatnošću postala najpogodniji način za popularisanje naprednih ideja o demokratizaciji postojećih društvenih i državnih struktura. Dogovorom velikih evropskih sila na Berlinskom kongresu (1878), pod silnicama povijesnih promjena, nestajalo je Otomansko carstvo, a na njegovim i drugim teritorijama formirale su se nove nacije i države. Pravo upravljanja u civilnim poslovima pripalo je Austro-Ugarskoj monarhiji, a vjerska pitanja ostala su u nadležnosti sultana u Carigradu. Bosna je postala “corpus separatum”, zbog kompleksnog dualističkog usoja K. u. K. monarhije, kojim je upravljalo Ministarstvo finansija. Nova vlast, uspostavljena vojnom silom, provodila se krutim administrativnim aparatom s upotrebom njemačkog jezika. Anomija društva, sekularizacija i prisila, kao globalne kategorije u periodu krute vladavine K. u. K. dovela je do radikalnih promjena u kojoj je na udaru bila najsiromašnija kategorije tadašnje populacije – seljaci. Nametanje poreza, kazne, hapšenja, nasilno oduzimanje zemlje i stoke, pravo na život i egzistenciju pobudili su interese u avangardnih književnih krugova koji su započeli literarnu borbu za poboljšanje takvog stanja i težnju za uspostavljanjem demokratskih jednakosti. Bosanskohercegovački pisac iz srpskog naroda, Petar Kočić, svoje napredne liberarne, stavove o nepravdi koju trpi njegov narod, izravno je prenio u satiru “Jazavac pred sudom”. Idejna poruka skrivena u postupcima izgradnje fabule, karakterizacije likova i indirektnog inkorporiranja humoresknih dijelova rezultirala je suprotstavljanjem i ironijskim odnosom prema nasilnom ponašanju vlasti. Cilj ovog rada je, metodom istraživanja, analize i dokazivanja, potvrditi koliko satira kao žanrovska kategorija pogoduje umjetničkom izražaju neposredno povezanom sa kritičkim stavovima o političkom nasilju. Namjera nam je objasniti stav pisca, koji u svojoj krajnjoj konstanticiji plasira ideju o reakciji rezigniranog čovjeka postavljenog na rub egzistencije.*

Ključne riječi: *Austro-Ugarska monarhija, satira, društveno-politička kriza, aneksija.*

1. Historijski kontekst plasiranja modela Kočićeve satire

Književnoumjetnički izražaj pisaca u Bosni i Hercegovini krajem 19. i početkom 20. stoljeća jasno je determiniran tematikom koja tretira specifične promjene na društvenim i političkim nivoima. Ova vrsta umjetnosti postala je najpogodniji način za izražavanje i populariziranje određenih demokratskih ideja i stavova, kao i otvorene kritike postojećih, što u nemirnim povijesnim periodima i nije rijedak slučaj.

Na prelazu iz XIX u XX stoljeće, zapravo od 1878. do 1918. godine, Bosna i Hercegovina je kolonijalna zemlja pod upravom velikog i moćnog Austro-Ugarskog carstva. Nakon okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine, Austro-Ugarska uvodi svoju upravu sa ciljem da u Bosni i Hercegovini provede mjere koje bi dovele do situiranja evropskih vrijednosti u politički, ekonomski i kulturni razvoj Bosne i Hercegovine. Organizacija austro-ugarske vlasti u Bosni i Hercegovini prošla je kroz dva perioda. Prvi period je bio od 1878. godine do aneksije 1908. godine. U ovom periodu turski sultan ima formalni suverenitet nad BiH. Bosna i Hercegovina je aneksijom “postala kolonija Austro-Ugarske”. U ovom drugom periodu Austro-Ugarska ima puni državni suverenitet i oblike

političke organizacije vlasti u kojima učestvuje i domaće stanovništvo. Vlast se vrši pod “čvrstom kontrolom i ovlaštenjima centralne vlasti u Beču”. Industrijalizacija Bosne i Hercegovine izvodi se na tada razvijenim tehnologijama unutar carstva. Dobra osnova za izvođenje industrijalizacije sadržana je u mogućnosti eksploatacije prirodnih bogatstava na prostoru Bosne i Hercegovine: šume, rude, poljoprivredno zemljište, vode. Da bi se izvodila industrijalizacija bilo je nužno izgraditi željezničku i putnu mrežu. Za razvoj tržišne privrede u Bosni i Hercegovini bila je potrebna obrazovana radna snaga. Austro-ugarska uprava uvodi razvoj obrazovanja tako što otvara građanske osnovne i srednje škole u gradovima Bosne i Hercegovine. Ovaj sistem obrazovanja potisnuće dotad preovladajući sistem školovanja koga su organizovale i vodile vjerske zajednice. Bitno je podvući činjenicu da je na početku XX stoljeća samo 11,95 % stanovništva znalo pisati i čitati. Nepismenih je bilo 87,84%. (Pejanović: 2013)

Specifična situacija u kojoj se našla Bosna i Hercegovina sa društveno-političkog gledišta pružala je različite mogućnosti manipulacija u razrješavanju postojećih problema na lokalnom i državnom nivou. U periodu nametnute apsolutističke vladavine Austro-Ugarske monarhije anomija društva i nasilje bit će prikazano i kao globalna pojava, primijenjena većinom nad najsiromašnijom kategorijom populacije – seljacima. Nametanje poreza, kazne, hapšenja, nasilno oduzimanje vlasništva, ali i prava na život i egzistenciju pobudili su interes kod avangardnih umjetnika, pogotovo u književnim krugovima, koji su u svojim težnjama za demokratskom jednakošću započeli proces iznalaženja adekvatnih rješenja za postojeće stanje.

Austrougarska upravna vlast je u BiH imala dva bitna obilježja: Vrhovna upravna vlast pripadala je zajedničkoj (austrougarskoj) vladi, u čije ime je administraciju vršilo zajedničko ministarstvo finansija, što nije bio slučaj ni sa jednom drugom pokrajinom u Monarhiji; za čitavo vrijeme austrougarske uprave nisu u BiH bili potpuno odvojeni ni razgraničeni vojna i civilna vlast. (Zakonski članak VI.: 1880)

Jedan od radikalnih bosanskohercegovačkih pisaca iz reda srpskog naroda koji je vješto iskoristio književnost kao pogodan načina u aluzijama na političku kritiku je i Petar Kočić. Sveukupni književni opus ovog pisca otvoreno svjedoči o nepravdi koju trpi njegov narod. Opće promjene u svjetskom društvenom poretku, pojava kapitalizma, naglo bogaćenje pojedinaca i siromaštvo sve većeg broja ljudi doveli su do veoma snažnih represalija u odnosu na društveno-političko stanje u tadašnjoj državi. Neriješeno krucijalno pitanje Agrarne reforme i položaj srpskog stanovništva u Bosni i Hercegovini uopće uvjetovalo je ovoga pisca da izmijeni svoje idealizirane slike o svijetu koji ga okružuje. Romantizirani doživljaj ruralne sredine Kočić je veoma brzo zamijenio pesimističkim pogledima i stavovima na život, sagledavši stvarnu sliku svakodnevnice i ljudi u okruženju, prepoznavši njihove patnje, stradanja i nasilne postupke koje je provodila tadašnja vlast. Kao buntovnik u književnim krugovima Kočić je postojećim problemima prilazio više sa sentimentalnog nego racionalnog aspekta. Njegova djela postat će prepoznatljiva po specifičnom stilu u kojem su obilježja satire očigledna i eksplicitno žanrovski plasirana kao reprezentativni oblici. U kritičkim osvrtima prema vlasti i položaju prosječnog čovjeka u tom vremenu jasno će biti prepoznatljiv u specifičnom stilu svog pripovijedanja.

Petar Kočić, zavičajni pisac neposredno vezan za Krajinu i svoje Zmijanje, prvenstveno je “pjesnik bosanskih planina i krepkog života svoga kraja”, što je od presudnog značaja za njegovo sveukupno književno stvaralaštvo. Slijedeći jednostavnost narodnog jezika i narodnog života, postaje reprezentativni umjetnički kreator u opisima “krajiških pejzaža i krajiškog načina života”. U tri zbirke pripovjedaka: *S planine i ispod planine*, *Jauci sa Zmijanja* i dvije političko-socijalne satire: *Jazavac pred sudom* i *Sudanija*, ovaj pisac otvoreno iskazuje svoju naklonost za prostor sa kojeg potiče i svim naslijeđem koji ga kulturno-historijski određuje. Njegov pripovjedački opus tendenciozno je opredijeljen za tematikom koja je bila povezana sa problemima socijalne stvarnosti i argumentacijom njegovih političkih ideja.

Kočić je inicirao pokretanje društveno-političkih listova *Otadžbina* i *Razvitak* (koji su kasnije zabranjeni). Austro-Ugarska aneksija Bosne i Hercegovine pokrenula je niz političkih pokreta koji su podržavali borbu protiv nametnute vlasti, ali i okova feudalnog sistema. Kao poslanik Banjalučkog sreza u Bosanskom Saboru, Kočić se angažira za povoljno rješavanje “gorućeg pitanja agrarnih reformi” u Bosni i Hercegovini. Intenzivna politička aktivnost ovog književnika i borca za prva svog naroda ne uvjetuje njegov umjetnički izražaj ličnim interesima, nego je egzistencija njegovog junaka stavljena u službu života i opstanka nacije. Kao nacionalni pjesnik i politički borac, on je tribun “s poličkom pameću i romantičarskim srcem”.

86 - *Aleksi Filipoviću i Milutinu Jovanoviću u Žepče*

Sarajevo, 27. jula 1911.

Poštovana gospodo, primili smo Vaše cijenjeno pismo i odmah smo Vam juče poslali našu Izjavu, iz koje ćete vidjeti razloge koji su nas primorali da i javno raskinemo sve veze sa dosadašnjim našim drugovima članovima Srpskog kluba. Daleko bi nas odvelo kad bi Vam sve potanko počeli izlagati što se je do danas radilo u Srpskom klubu. Možemo Vam samo toliko reći da u Srpskom klubu ima ogroman broj članova koji vrlo često zaboravljaju interese narodne, i teže svim silama da se dopadnu onima gore!

Uostalom, mi ćemo uskoro pokrenuti svoj list (“Otadžbina”) iz koga ćete se moći potpuno da uvjerite da je naše držanje i u Saboru i van Sabora bilo uvijek ispravno i korektno, sasvim saglasno sa interesima srpskog naroda. Oni nas sada, kad nemamo svog organa, bezobrazno i plaćenički napadaju u “Srpskoj riječi”, ali vjerujte nam da nam kod našeg poštenog svijeta ne mogu ni pera odbiti! Krajina je sva uz nas listom, a i ostala Bosna.

Toliko Vam ukratko, u ime svoje i svojih drugova, odgovaram na Vaše cijenjeno pismo.

Primitite srp. pozdrav i poštovanje.

Petar Kočić, narodni poslanik (Kočić: 2002)

Buntovnički poriv Petra Kočića za vrijeme studija u Beču rezultira satiričnom komedijom *Jazavac pred sudom* (1905). U tom periodu Kočić je postupno razvijao široku političku i kulturnu aktivnost, što ga je dovodilo u direktni sukob sa vlašću. U njegovim pripovijetkama dominiraju motivi o teškom životu i potlačenosti seljaka, kao i njihova težnja za slobodom, tako da možemo zaključiti da u Kočićevim nacionalnim osjećajima preovladava socijalna nota.

53 - *Stevi Vukmanoviću u Banju Luku*

Donja Tuzla, 27/V 1908.

Dragi moj Stevo,

Možda ti je Milka već kazala da sam još osuđen 15 mjeseci. Moliću da odmah ne nastupim kaznu jedino zato da uredim domaće stvari i da Milki olakšam život za vrijeme mog tavnovanja. Mene sloboda lično mnogo i ne veseli, jer izvan tavnice imam vrlo malo prijatelja. Jedna ličnost, za koju sam držao da mi je prijatelj, rekla mi je: “Jedva čekam da odeš u haps”. Te mi riječi nikad ne silaze s uma, i mnogo žalim na tog svog prijatelja, zato što mi se i pored ovih riječi predstavlja velik prijatelj.

Mogu ti javiti da sam zdrav, a drugo što bog i Švabo da.

Pozdrav svima kod kuće od vašeg

Petra¹¹⁷ (Kočić: 2002)

¹¹⁷ (Cenzurirano: D. Tuzla, 28/V 08. Potpis)

2. Kočićeva satira

Petar Kočić u svojim tekstovima, pripovijetkama i naročito u političko-socijalnoj satiri pokušava naglasiti tragiku naroda kome pripada. Pod strašnim pritiskom ondašnjeg austrougarskog režima, ekonomskog ropstva i političke obespravljenosti, izgubio je nadu i osjećaj za lični dignitet, pripadnost, slobodu mišljenja i pravo na život. Kao smjeli i borbeni buntovnik, ne samo protiv stranog političkog pokoravanja, on je propovjednik slobode i društvene pravde, zaštitnik napaćenog bosanskog seljaka, varanog i iskorištavanog koji, svjestan svog očajnog položaja, traži izlaz. Satira kao žanrovska kategorija pogoduje umjetničkom izražaju koji se neposredno odnosi na kritičko pogledu neposredno povezane sa političkim nasiljem.

SATIRA (lat. Satira, satura; satur – “pun”, “sit”, “zasićen”). Satira označava književno djelo u kojem je na podrugljiv i duhovit način izražena oštra osuda jednog društva ili ljudskih mana. Njen osnovni cilj je da ukaže na društvene ili moralne slabosti, poroke i zloće, da ih izvrgne ruglu i podsmijehu i da na taj način doprinese njihovom otklanjanju. (Živković: 2001, 744)

Kočićeva satirična oštrica tentenciozno je usmjerena ka ondašnjem političkom sistemu apsolutističke vladavine koja je za posljedicu imala indirektno ugrožavanje egzistencije najsiromašnijih slojeva stanovništva. U njenoj osnovnoj poruci sadržana su dugogodišnja iskustva s posljedicama dugoročnih i globalnih patnji populacije koja ispašta bez mogućnosti odabira vlastitog opredjeljenja u političkim previranjima.

Baveći se, između ostalog, sociološkim i pozitivističkim metodama u proučavanju književnog djela, hrvatski književni historičar Vice Zaninović navodi da je Petar Kočić u svom tekstu *Jazavac pred sudom* pokazao psihologiju dviju maski: jedne “lažne austrijske civilizacije i reda”, s namjerom da “donosi prosvjetu i blagostanje”, a da je ustvari u Bosnu dovela “žandarme, gladne činovnike, vješte eksploatatore, udarala poreze i gušila nacionalni duh” (Zaninović: 1970).

Satiričan odnos prema sistemu austrijskog pravosuđa je oštra i izrazita pesiflaža tobožnjeg “reda i zakona”, koju je austrougarska vlast ponudila Bosni. Sarkazam i ironija pod emotivnim nabojem kontinuiranog trpljenja, stradanja i patnje, negodovanja i razočarenja uobličeni su u skladno posloženu i raznoliko odabran stilsku formu narodne frazeologije, s osjećajem zadovoljstva i razočarenja u isto vrijeme.

David: Vala slavnom sudu! Ja sam zadovoljan osudom. Samo još ovo, nako ispred mene, dodaj: David Štrbac, iz sela Meline, kotar Banje Luke, okružje Banje Luke, zemlje Bosne, kućne lumere četrdeset sedme, zahvaljuje se carevini, našoj premilostivoj Zemljanoj vladi i slavnom sudu, što su ga od svega oslobodili i, što no vele, ko prst ogolili. Vala im, đe čuli i ne čuli! To ti dodaj, nako ispred mene, a u ime moje... A sad vas pitam po redu i zakonu, ko će meni štetu platiti, što je ovaj lopov počinio? Iz carske je šume, pa ja mlim (...). (Kočić 1965: 135)

Glavni lik, David Štrbac, kreiran je stilskim postupkom alegorije kao predstavnika obespravljenosti populacije unutar jednog društvenog poretka. Nemogućnost borbe za egzistencijalna prava i svoju zemlju, kao i slobodu mišljenja i odlučivanja, dovodi bosansku populaciju u bezizlaznu situaciju kao rezignirane i pasivne posmatračke unutar nametnutih pravnih postulata i njihove neprihvatljive primjene. Kroz vizuru spomenutog junaka, Kočić ironijskim postupkom prikazuje surovu stvarnost seljaka i njegovu “tragično” predodređenu sudbinu. Duhovitost, naivnost, lukavstvo, borbenost i oštromnost rezultat su nezadovoljstva iskazanog u emotivnim eskalacijama različitih raspoloženja, koje se kontinuirano smjenjuju u deklamacijama glavnog lika. Kritički stavovi upućenu tadašnjoj vlasti sadrže upozoravajuću poruku, ne samo kao stav pojedinca, nego gotovo i čitave nacije.

David Štrbac, arhetip nacionalnog junaka u satiri *Jazavac pred sudom*, predstavljen je kao vjerodostojan, psihološki uvjerljiv dramski lik u ulozi posrednog pripovjedača, kojeg varaju i pljačkaju tuđinska vlast i domaći zelenaši. On vrlo vješto, specifičnim vokabularom svoga kraja, virtuožno

manipulira u ponuđenim informacijama, pokušavajući, u okvirima datih mogućnosti sve pojave, akcije i komentare sagledati i protumačiti sa svoje tačke gledišta lukavog, snalažljivog bosanskog seljaka. Kao glavni lik ovog humoresknog teksta, ponesen euforijom nacionalnog prkosa i iritantnog ponosa, jasno “razlikuje srpskog golju siromaha, od velikih nadobudnih srpskih gazda”. On nije reprezent samo bosanskog seljaka, već postaje sinomim za pripadnika naroda, koji pod pritiskom okupacije druge države mora nekako djelovati. Iako je profiliran kao komični lik, Štrbčeva dezorijentiranost u socijalnom haosu sredine kojoj pripada kod čitalaca izazivao duboko saosjećanje, spoznaju o ličnoj odgovornosti i pokretanje akcije za promjenama. Ta iskrena, tragikomična ispovijest glavnog junaka pred sudom, prožeta nacionalnom samosviješću i duboko proživljenim osjećajem nepravde, u konačnici je empirijsko stajalište mnogobrojnih patnji koje je doživio i kontinuirano ih proživljava bosanski seljak.

David: Šuti, vuzle jedno vuzlasto! (Isprsi se, zatrepta očima u kojima se zasnijetliše suze neizmjerne mržnje i pakosti.) Nijesam ja, gospodini moji, četrdeset gradi budala, već sam ja zato čudnovat, što u meni ima milijun srca i milijun jezika, jer sam danas pred ovim sudom plako ispred milijuna duša koje su se od silnog dobra i miline umrtvile, pa jedva dišu! (Svi ga gledaju zabezegnuto.) Zbogom, jazo! Zbogom, gospodini moji! Zbogom i ti vuzle jedno vuzlasto! S bogom ostajte svi i ne zamjerte mi na eglenu. (Kočić: 1965, 138)

Didaktička poruka u satiri *Jazavac pred sudom* skrivena Petra Kočića je u postupku koji ovaj pisac koristi u kreiranju fabule, karakterizaciji likova (prvenstveno Davida Štrbca) i banalnom inkorporiranju humoresknih dijelova, čija je osnovna namjera suprotstavljanje i ironijski odnos prema nasilnom ponašanju vlasti. Krajnja namjera autora je realizacija ideje o pokretanju promjena u društvenoj zajednici, gdje je rezignirani čovjek postavljenog na rub egzistencije. Ova satira komične elemente plasira kao političku raspravu, čiji je cilj iniciranje prava na slobodu i život pod prihvatljivim okolnostima. Kočić u formi *duo drame* intenzivno razvija dramski sukob u dijaloškoj raspravi između dva lika (tipičnog izvršioaca – činovnika administracije u austrougarskoj birokraciji i oštromnog i dovitljivog seljaka – Davida Štrbca), kroz čije stavove se izruguje pravnom formalizmu, koji je “Austrija” počela primjenjivati u Bosni i istovremeno plasira svu mudrost “tobože zaostalog bosanskog seljaka”, koji se izuzetnom snalažljivošću nosi sa postojećim pravnim postulatima u grotesknim scenama. Kočićeva kritička nota istovremeno je upućena predstavnicima vlasti, kao i inertnom seljaku, žrtvi te tiranije, jer ne poduzima ništa kako bi promijenio postojeće stanje u društvu, nego se, naprotiv, izmiče pred nasiljem, strahuje od kazne i prihvata sve pokornošću i poniznošću. Piščev revolt intenziviran je emotivnim nabojem koncentriranim u realnom sagledavanju krize društvenog stanja u kome se tada našla njegova domovina. On stilskim odrednicom grotesknog značenja, hiperbolom i personifikacijom skicira likove pojedinačno. Ta stilska virtuoznost autora ovu njegovu satiru pozicionira kao specifičan primjer jezičke manipulacije, zasnovane na odabiru lokalne leksike i frazeologije bliske i prepoznatljive unutar komunikacijskog koda populacije onog vremena. Kočić kreira dramske situacije unutar banalnih konstatacija o postojanju problema i personificiranim komentarima pravnih postulata, s krajnjom namjerom razrješenja dramskog sukoba. Tako možemo zaključiti da su gotovo svi njegovi satirični tekstovi postavljeni između alegorije i njenog stvarnog značenja i da su u umjetničkim određenjima determinirani u razinama dva sloja, preneseni i direktni. To, u konačnici, pojačava sam efekat satiričnosti. Predisponirani da egzistiraju na granici između tragičnog i komičnog rješenja, njegovi tekstovi postaju prepoznatljiviji u umjetničkom postupku kreiranja “crnog humora” – šale “na račun lične tragedije”.

Univerzalnost vremenskih i lokacijskih determinanti u satiri *Jazavac pred sudom* asocira na prepoznatljiviji segment šaljive narodne priče u kojoj postaje zanemariva konstatacija o kraju i početku, mjestu i vremenu dešavanja radnje. Elementi komičnog postepeno poprimaju formu groteske kroz bezrazložna uporna nastojanja i komentare o spremnosti prihvatanja žrtve dok pokorno poštuje norme i zakone, što njihovu egzistenciju neposredno dovodi pred pitanje opstanka. Kontinuitet trpljenja i žrtve unutar nametnutog sistema u okupiranim teritorijama podilazi banalnom iskorištavanju jedinice koja ne može ništa promijeniti. Stoga, problem koji tretira ova satira ne podilazi klasičnom obliku plasiranja i razrješenja dramskog sukoba, nego je lociran na marginama konstatacija i erudicijske poruke aktuelne i primjenjive na univerzalnoj razini. Alegoričkim postupkom, koji je svjesno upotpunjen notom banalnog humora, Kočić veoma tendenciozno i decidno ismijava pravni formalizam

tadašnje državne uprave. On tu kritiku ne koristi samo komentirajući aktuelno doba i događanja u okruženju, nego kao svjedočenje o kontinuiranom izrabljivanju i nametanju obaveza koje čovjeka dovode na ivicu egzistencije.

3. Zaključak

Petar Kočić živio je i radio u burnom periodu: čestih buna, stalne borbe za prava čovjeka, političkih sukoba, težnji za ukidanje kmetstva i ideja o nacionalnom oslobođenju. Sistem vlasti je još uvijek podilazio zastarjelim feudalnim parametrima koji su seljacima ugrožavali egzistenciju. *Jazavac pred sudom*, alegorijski intonirana satira, svjedoči o društvenom i političkom poretku i životu ondašnje Bosne, s jasnom tendencijom kritičkog osvrta na stanje agrara i nezavidan položaj seljaka, koji u to vrijeme čine najveći procenat populacije. Motiv dokazivanja istine i krivice, pravde i osude, prisutan je u simplifikiranoj didaktičkoj poruci konačnog rješenja, koje formalno zadovoljava silom nametnuti pravni poredak u kojem vladaju nasilje i nepravda spram unaprijed žrtvovanog čovjeka. Moralni aspekt ovog teksta uključuje oštru kritiku nasilne vlasti Austro-Ugarske monarhije u Bosni i Hercegovini koja svojim nametima običnog čovjeka pozicionira u bezizlazne situacije u kojima se on stereotipnim ponašanjem zbog straha, bez ikakvog otpora, prepušta sudbini. Austro-Ugarska monarhija je pravom okupiranja Bosne i Hercegovine otežala problem unutarnjih pitanja i položaj obespravljenih građana, na sve odgovarajući konstatacijom da provodi “primjenu modernog kapitalizma”. Kao uzročno-posljedična reakcija tih stavova, težnja naroda za oslobođenjem bila je sve veća. Kočićeva umjetnička projekcija stvarnosti uobličena je u sliku jednog društvenog sukoba između formalno stvorenih zakona i stvarne pravde. Satira *Jazavac pred sudom*, bez obzira na to koliko nam se u prvi mah činila simplifikirana, prezentira specifičnu humorno-tragičnu notu u konstataciji o prisustvu kontinuiranog nasilja okupatora na teritoriji Bosne i Hercegovine. Ona govori o mučnoj i teškoj stvarnosti, a taj doživljaj općeg beznađa i izgubljenosti direktno prenosi u javnost, pokušavajući da osvijestiti zabludjeli i zaneseni narod.

LITERATURA

- Kočić, Petar (1965) *Pripovetke i Jazavac pred sudom*, Beograd: Narodna knjiga.
 Kodrić Sanjin, (2010) *Književna prošlost i poetika kulture*, Sarajevo: Slavistički komitet.
 Kodrić Sanjin, (2018) *Bošnjačka i bosanskohercegovačka književnost*, Sarajevo: Dobra knjiga.
 Milanović, Branko (1971) *Bosanskohercegovačka književna hrestomatija, Novija književnost*, knj. III, Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika.
 Muzafertija, Gordana (2004) *Činiti za teatar: Ogledi iz drame i teatra*, Tešanj: Judita.
 Lešić, Josip (1991) *Dramska književnost I*, Sarajevo: Institut za književnost
 Pejanović, Mirko (2014) “Društveno-istorijski razvoj lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini u XX stoljeću”, *Pregled*, 3, Sarajevo.
 Pevulja Duško, (2017), *Petar Kočić u književnoj periodici*, Banja Luka
 Pevulja Duško, (2021), *Knjiga o Petru Kočiću*, prir. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Istočno Novo Sarajevo,
 Vučković, Radovan (1982) *Moderna drama*, Sarajevo: Veselin Masleša.
 Zaninović, Vice (1970) *Pregled književnosti s čitankom*, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
 Živković, Dragiša, ur. (2001) *Rečnik književnih termina*, Banja Luka: Romanov.

INTERNET STRANICE

- Hadžiabdić, Aida (2022) “Svezak sjećanja”: “Mrijeti, ljudi, valja, a duša izlazi na tjesna vrata!”, dostupno na: <https://www.federalna.ba/svezak-sjecanja-petar-kocic-mrijeti-ljudi-valja-a-dusa-izlazi-na-tjesna-vrata-vbig9> (Pristupljeno 21. 3. 2024)
 Lešić, Zdenko (2017) *Petar Kočić – Između književnosti i politike*, dostupno na: <https://www.svjjetlorijeci.ba/petar-kocic-izmedu-knjizevnosti-i-politike/> (Pristupljeno 23. 4. 2024)

Kočić, Petar (2002) *Sabrana djela, I–IV*, Петар Кочић, dostupno na: <https://www.rastko.rs/rastko-bl/kocic/index.html> (Pristupljeno 21. 3. 2024)

Zakonski članak VI.: 1880., dostupno na: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lks&datum=18800304&seite=00000162> (Pristupljeno 21. 3. 2024)

POLITICAL AND SOCIAL SATIRE BY PETAR KOČIĆ

***Prof. Dr. Almedina Čengiđ, full professor
University Sarajevo
Faculty of Philosophy***

Abstract: Radical changes in the political life of Bosnia and Herzegovina, at the end of the 19th and beginning of the 20th century, caused by the turbulence of the European social being, directly induced the thematic determinations of the avant-garde writers of that time. Literature, with its comprehensiveness, has become the most suitable way to popularize advanced ideas about the democratization of existing social and state structures. With the agreement of the great European powers at the Berlin Congress in 1878, under the force of historical changes, the Ottoman Empire disappeared, and new nations and states were formed on its and other territories. The right to rule in civil affairs went to the Austro-Hungarian Monarchy, and religious matters remained the responsibility of the Sultan in Constantinople. Bosnia became a *corpus separatum*, due to the complex dualistic union of K. u. K. of the monarchy, managed by its Ministry of Finance. The new government, established by military force, was implemented by a rigid administrative apparatus with the use of the German language. The anomie of society, secularization and coercion, as a global category, during the period of the rigid rule of the K. u. K., led to radical changes in which the poorest category of the population at that time, the peasants, were under attack. The imposition of taxes, punishments, arrests, violent confiscation of land and livestock, the right to life and existence, aroused interest in avant-garde literary circles, which began a literary struggle to improve such a situation and strive for the establishment of democratic equality. The Bosnian-Herzegovinian writer, from the Serbian people, Petar Kočić, directly conveyed his advanced libertarian views on the injustice suffered by his people in the satire “*Jazavac pred sudom*”. The idea message hidden in the procedures: construction of the plot, characterization of the characters and indirect incorporation of humorous parts; they resulted in opposition and an ironic attitude towards the violent behavior of the authorities. The aim of this work is to confirm, by means of research, analysis and proof, how much satire as a genre category is conducive to artistic expression directly related to critical views on political violence. Our intention is to explain the attitude of the writer, who in his ultimate constancy puts forth the idea of the reaction of a resigned man placed on the edge of exist.

Keywords: Austro-Hungarian monarchy, satire, socio-political crisis, annexation.